

29.7.2016

בעקבות החלטות בג"ץ האחרונות הפך שיוך הדירות לחלק בלתי נפרד מהמהות, מהחזון וגם מהיום-יום של הקיבוצים ושל חבריהם * הכול התחיל לפני 15 שנים, כשנתן טל, אז מזכיר התנועה הקיבוצית, מינה ועדה לטיפול בנושא

פסיקת בג"ץ לאחרונה, בנוגע לחלופות הפיקדון והאגודה, הביאה לסיום תקופה של מספר שנים, תקופה שהתאפיינה באי-ודאות. כעת יכול כל קיבוץ המבקש זאת, הוא וחבריו, להתקדם בנושא שיוך הדירות כשברשותו סל חלופות לבחירה, וכשרשויות המדינה - מבית המשפט העליון ועד לרשות מקרקעי ישראל - מקבלים באופן מלא ועמוק את העובדה כי קיבוץ ושיוך דירות הם מושגים החיים בכפיפה אחת, חיונית ולגיטימית. מי היה מאמין שנגיע לכך.

לפני כ-15 שנה מינה נתן טל, אז מזכיר התנועה הקיבוצית, ועדה שתפקידה היה להמליץ על הכיוונים הרצויים בסוגיית שיוך הדירות. בוועדה היו חברים יוסי אסף, יונה פריטל, איציק באדר, חגי מרום ואחרים. ריכז אותה כותב שורות אלו. במסגרת הדוח שכתבה הוועדה הוצגו ונדונו שלוש חלופות עיקריות: חלופה ממונית; חלופה של חוזה חכירה מהיוון דו-צדדי בין החבר לבין המנהל; חלופה של חכירת משנה, כאשר החוכר הראשי הוא הקיבוץ וחוכר המשנה הוא חבר הקיבוץ.

החלופה הממונית נפסלה בהיותה בלתי מספקת ביותר בכל הנוגע לביטחון האישי של החבר. חלופת חכירת המשנה נפסלה כיוון שהמנהל לא היה מוכן לשמוע עליה ולאפשר אפילו תחילת דין בעניינה. נותרנו עם החלופה הקניינית - הסכם חכירה ראשי בין המנהל לבין החבר לפי החלטה 751, שהייתה אז האופציה הקיימת היחידה. הוועדה הגישה את המלצותיה באוגוסט 2001, ומזכירות התנועה קיבלה אותן.

מה לא עברנו ב-15 השנים שחלפו מאז?

את הוועדה לנושא הקיבוצים בראשות פרופ' בן-רפאל, שיצרה תשתית משפטית-חברתית-מנהלית לקיבוץ המתחדש, ובעקבות אישור הממשלה - את סט תקנות הקיבוץ המתחדש.

את ועדות הממונים על התקציבים באוצר לדורותיהם, שהביאו להופעת החלטה 979, היא חלופת "חלקת המגורים" בתצורתה הראשונה (בספטמבר 2003) ובתצורתה השנייה (במרץ 2007), שנתקפה ואושרה בבג"ץ בפסק דין שהיווה ומהווה סימן דרך חשוב ומרכזי להכרתה של המדינה בזכות קיומו של הקיבוץ המתחדש שבו החברים משייכים את דירותיהם מבלי לנטוש את העזרה ההדדית כדבר ראוי, נכון ולגיטימי.

את היוזמות מצד ראשי התנועה הקיבוצית בחמש השנים האחרונות לשינויים באופי שיוך הדירות, הלוא הן חלופות הפיקדון והאגודה (הדומות דמיון מרתק לחלופה הממונית ולחכירת המשנה מדוח הוועדה לנושא שיוך הדירות מ-2001) ועד פסיקת בג"ץ מלפני שבועיים.

כעת, משהוסרו רוב חילוקי הדעות, הרמיזות, הקריצות והאמירות הדו-משמעיות, נותרנו עם האפשרויות הברורות הבאות. כל קיבוץ יחליט אם הוא רוצה לשייך דירות לחבריו אם לאו. אין דרך ביניים. רוצה לשייך? יבחר בין שלוש חלופות (לאותם מאתיים קיבוצים כמעט שאימצו את החלטה 751), או בין שתי חלופות, לאותם שלא הספיקו לאמץ את החלטה 751. אינו רוצה לשייך? לא צריך, והכללים בעניין זה ברורים אף הם.

התבוננות במצבם של הקיבוצים כיום מגלה שהם נחלקים למספר לא מבוטל של קבוצות משנה על ציר האפשרויות שנמנו לעיל. יש קבוצה הולכת וגדלה של קיבוצים שסיימו את תהליך השיוך הקנייני, רובם אגב אימוץ ויישום מלא של החלטה 751. קיבוצים אלו נמצאים בעיקר באזורי קו עימות, עוטף עזה

ואזורי עדיפות א'. ישנה קבוצה נוספת של קיבוצים - לפי אותו הפיזור - החותרים במלוא המרץ להשלמת משימת השלמת הסדרי השיוך הקנייני לפי החלטה 751.

כמו כן יש כמות לא מבוטלת של קיבוצים, בפוזור החודר גם אל מרכז הארץ, הנערכים במלוא המרץ ליישום חלופת "חלקת המגורים" (כיום החלטה 1456). מדובר לרוב בקיבוצים שהשלימו את הסדרי השיוך החוזי בינם לבין חבריהם.

קבוצה רביעית עוסקת בלימוד מעמיק של אילוצי היישום הקיימים בחלופת האגודה, אילוצי מימון בעיקרם. המשותף לאותן ארבע קבוצות היא העובדה שאין הן חושבות לרגע שיישום שיוך הדירות בתצורתן הקניינית יחסל את הקיבוץ.

נעבור לקבוצות הקיבוצים שקשה להם יותר, מבחינתם. הקושי מתחלק לשני סוגים עיקריים. הקושי הראשון הוא קושי "אובייקטיבי". השלמת הסדר השיוך הבסיסי ("החוזי") רויית קשיים ואילוצים והיא מורכבת מאוד. חסרות דירות, בבתי אב רבים נפטרו חברים, יש קונפליקטים חברתיים ועוד. קיבוצים אלו חווים כעת את מה שחוו הקיבוצים שכבר הצליחו להתקדם אל מעבר לכך. זה תמיד קשה, לעתים מתסכל, אבל זה אפשרי! וכשמצליחים - החיים נראים אחרת לגמרי.

הקושי השני נמצא בראש. זהו הקושי התודעתי בשאלה אם שיוך דירות הוא טוב או לא, אם ההסדר הקנייני המוצע נכון או לא, ועוד שאלות מהזן הזה. קיבוצים רבים בקבוצה זו קיבלו החלטות על "שיוך ממוני" על תצורתיו השונות והמשונות, מה שמוכר גם כחלופת הפיקדון, ואיך זה נגמר עם חלופה זו - כולם יודעים. בפניה של תת-קבוצה זו ניצבת משימה קשה ומורכבת במיוחד, והיא לחשב מסלול מחדש. קיבוצים אלו זקוקים לעיקר הסיוע, תשומת הלב וההדרכה.

לאחר המהומה וההתרוצצות זה 15 שנה, קיים כעת יסוד מוצק מאי-פעם למהלך שיבסס את חזונו של הקיבוץ המתחדש כארגון חברתי המקנה לחבריו ביטחון כלכלי אישי, והם מצדם חיים בו יחד מבחירתם החופשית וחולקים גורל וחזון משותף של חברה שאנשיה דואגים זה לזה מבלי שהדבר יחייבם לוותר על הגשמת חזונם הפרטי.

עלינו להבין זאת, לתפוס את השור הזה בקרניו ולהשלים משימה זו, כי גם לרגעי חסד יש מועד תפוגה.

